

NEOVLAŠĆENO KORIŠĆENJE ELEKTRIČNE ENERGIJE

A. Malivuk¹, PD Elektrovojvodina Novi Sad, "Elektrodistribucija Sombor", Srbija
Z. Simendić, PD Elektrovojvodina Novi Sad, "Elektrodistribucija Sombor", Srbija
B. Pavlović, PD Elektrovojvodina d.o.o. Novi Sad, "Elektrodistribucija Sombor", Srbija,
I. Novković, PD Elektrovojvodina Novi Sad, "Elektrodistribucija Sombor", Srbija
N. Krkljuš, PD Elektrovojvodina Novi Sad, "Elektrodistribucija Sombor", Srbija

UVOD

Distributivno područje ogranka "Elektrodistribucija Sombor" Sombor (ED Sombor), trenutno je konzum sa povećanim procentom netehničkih gubitaka u Privrednom društvu Elektrovojvodina, ali i sa srazmerno povećanim brojem otkrivenih slučajeva neovlašćene potrošnje električne energije. U poslednje vreme sve više su zastupljene i „sofisticiranije“ metode neovlašćenog pribavljanja električne energije, što ima za posledicu da se ista teže otkriva. Brzo lokalizovanje izvora i smanjenje tehničkih i netehničkih gubitaka, postaju dominantni zadaci u povećanju efikasnosti poslovanja. S druge strane, stalnim investicionim ulaganjima u elektroenergetski sistem i preduzimanjem tehničkih mera iz Akcionog plana za smanjenje gubitaka, ED Sombor je postigla da se smanje tehnički gubici. I pored izvršenja pomenutih mera, netehnički gubici su se povećali u 2009. godini, sa daljom tendencijom rasta.

U drugom poglavlju rada je prikazana podela neovlašćenog korišćenja električne energije prema načinu izvršenja neovlašćene potrošnje, a u trećem delu rezultati kontrole mernog mesta i broj otkrivenih neovlašćenih potrošnji prema datoj podeli, sa posebnim osvrtom na činjenice koje ukazuju da se pokretanjem i vođenjem krivičnog postupka i izrečenim krivičnim sankcijama, ne postiže svrha kažnjavanja.

U četvrtom poglavlju su prezentovani podaci koji ukazuju da je društvena opasnost izvršenja krivičnih dela ove vrste sve izraženija, a kaznena politika neadekvatna. Na tu činjenicu ukazuje i najprostiji uvid u presude izrečene počinocima. Mada je zakonom zaprećena kazna za krivična dela iz člana 159. Zakona o energetici (1) primerena društvenoj opasnosti (zaprećena je kazna zatvora), sudska praksa ide u suprotnom pravcu - sud po pravilu izriče uslovne osude na kaznu zatvora, koja se neće izvršiti u određenom roku, ako osuđeni u istom ne ponovi isto ili slično krivično delo. Sud izuzetno izriče i novčane kazne, pri čemu valja konstatovati i činjenicu da je mali procenat oslobađajućih presuda. Minimizirajući društvenu opasnost izvršenja ovih krivičnih dela, sudska praksa pokazuje da ni u slučajevima kada se radi o tzv. povratnicima, sud ne izriče zakonom propisanu bezuslovnu kaznu.

Rad daje analizu troškova koji prate aktivnosti Službe kontrole i njihovo angažovanje u sudskom postupku (svedočenja), kao i troškove vezane za zastupanje oštećene u krivičnom postupku, te upoređenje visine troškova sa naplaćenom električnom energijom po osnovu neovlašćenog korišćenja iste.

Nakon zaključka datog u petom delu, u šestom delu je referentno navedena korišćena literatura.

---

¹ Aleksandar Malivuk, P D Elektrovojvodina d.o.o. "Elektrodistribucija Sombor", 25000 Sombor, Apatinski put b.b., e-mail: aleksandar.malivuk@so.ev.rs, tel 025 482933, faks 025 429399.

NAČINI IZVRŠENJA NEOVLAŠĆENOG KORIŠĆENJA ELEKTRIČNE ENERGIJE

Prema Uredbi o isporuci električne energije (2) član 40 pod neovlašćenim korišćenjem električne energije podrazumeva se:

- korišćenje električne energije samovlasnim priključenjem objekta, instalacije ili uređaja na elektroenergetski sistem;
- korišćenje električne energije bez mernog uređaja ili mimo mernog uređaja;
- korišćenje električne energije preko mernog uređaja na kome je od strane kupca onemogućeno pravilno registrovanje električne energije;
- korišćenje električne energije preko mernog uređaja na kome je kupac oštetiо plombe isporučioца odnosno ovlašćene organizacije;
- nenamensko korišćenje električne energije koje ima za posledicu primenu povoljnijeg tarifnog stava iz tarifnog sistema za prodaju električne energije;
- samovlasna zamena glavnih osigurača ili uređaja za ograničenje snage - struje osiguračima odnosno uređajima veće nazivne struje od ugovorene odnosno odobrene i drugih uređaja za ograničenje snage - struje;
- korišćenje snage iznad odobrene odnosno ugovorene.

Postupci i tehnike neovlašćenog korišćenja električne energije (3) mogu se prema načinu priključenja i merenja svrstati u četiri osnovne kategorije:

- neovlašćeno priključenje na NN mrežu ili NN instalacije bez merenja (A);
- neovlašćeno priključenje na NN mrežu sa delimičnim merenjem (B);
- sprečavanje ispravne primene tarifnog stava (C);
- sprečavanje ispravnog rada brojila (D).

U zgradama su navedene slovne oznake postupaka i tehnika koje se koriste u narednom tekstu. U radu se razmatraju samo priključenje na NN mrežu i odgovarajuća merenja.

Pod neovlašćenim priključenjem bez merenja podrazumevaju se priključenja koja nisu izvedena u blizini brojila električne energije. Ovde se razlikuju dve osnovne kategorije:

- energija se ne meri i priključuje se na NN mrežu (A1),
- energija se ne meri i priključuje se na instalacije koje imaju merenje (A2).

Neovlašćeno priključenje sa delimičnim merenjem (B) je najčešći oblik neovlašćenog priključenja, gde se delovanjem na brojilo i uređaje oko brojila obezbeđuje da se ne meri ukupna, već samo deo potrošene električne energije. Uređaji su se legalno prodavali putem interneta (4).

Prema trajanju i zahvatu mogu se razlikovati tri sledeće kategorije:

- trajno uključenje dela trošila bez merenja;
- povremeno uključenje dela trošila bez merenja;
- povremeno uključenje svih trošila bez merenja.

Sprečavanje ispravne primene tarifnog stava (C) postiže se delovanjem na sledeće uređaje u merno-razvodnom ormanu (MRO): ograničavač snage, strujni transformator, brojilo, mehanički uklopni sat, elektronski uklopni sat, prijemnik mrežno-tonske komande (prijemnik MTK), prijemnik radio-tonske komande (prijemnik RTK).

Za sprečavanje ispravnog rada brojila uglavnom se primenjuje:

- promena šeme mernih namotaja brojila (D1);
- mehaničko blokiranje obrtnih delova brojila (D2);
- delovanje na brojilo jakim magnetnim poljem (D3);
- delovanje na brojilo pomoću autotransformatora (D4).

Kidanje državne plombe (u daljem tekstu označeno sa E) se vrši da bi se moglo pristupiti unutrašnjem delu brojila i uticati da brojilo manje registruje potrošnju električne energije od stvarne.

Kidanje plombe ED Sombor (u daljem tekstu označeno sa F) na priključnoj kutiji brojila ili mernoj priključnoj kutiji se vrši da bi se ostvarila neka od gore navedenih neovlašćenih potrošnji ili izvrši samovlasno uključenje ako je potrošač isključen sa distributivne mreže.

Mehaničko blokiranje obrtnih delova brojila indukcionih brojila odnosi se na blokiranje aluminijumskog diska ili brojčanika. Obično se kroz oklop brojila buši mala rupa (da bude što manje uočljiva) i kroz nju ubacuje pomoćni predmet (žica, igla, plastična nit i sl.) kojim se blokira obrtanje diska ili brojčanika. Delovanje na brojilo jakim magnetnim poljem umanjuje tačnost brojila, a postiže se jakim stalnim magnetom ili na drugi način stvorenim dovoljno jakim magnetnim poljem. Delovanjem na brojilo pomoću autotransformatora se može vratiti brojčanik indukcionog brojila unazad.

ANALIZA IZVRŠENE KONTROLE MERNOG MESTA

Odeljenje za pregled priključenja i kontrolu mernog mesta se nalazi u sektoru za trgovinu električnom energijom i njen zadatak je utvrđivanje ispravnosti priključka i mernog mesta i otkrivanje neovlašćene potrošnje kod potrošača (5). Kontrola se vrši po:

- prijavi koju podnose građani ili radnici Elektrodistribucije kada postoji sumnja za neovlašćenu potrošnju,
- po zahtevu kupca, kada postoji sumnja da je merenje neispravno.

Nadležno odgovorno lice ili nalogodavac može biti rukovodilac funkcije trgovine el. energijom, šef službe za prijem i kontrolu mernog mesta i održavanje mernih uređaja ili odeljenja za pregled, priključenje i kontrolu mernog mesta, odeljenje za zamenu mernih mesta ili drugo lice koje ovlasti rukovodilac funkcije trgovine el. energijom. U daljem tekstu se koriste sledeće definicije:

- Nepravilno registrovanje električne energije - je ono koje nije izazvano od strane kupca, a za posledicu ima neregistrovanje ili registrovan manji ili veći protok električne energije od stvarno utrošenog;
- Tehnička neispravnost priključka i mernog mesta je svako odstupanje stanja i tehničkih karakteristika priključka i elemenata mernog mesta od propisanog;
- Redovna kontrola merenja kompletnih mernih grupa po pravilu se vrši jednom godišnje. Kontrola direktnog merenja na niskom naponu vrši se u skladu sa godišnjim planom kontrole merenja;
- Povremena kontrola merenja vrši se kod kupaca:
  - kod kojih podaci funkcije prodaje ukazuju na anomalije u pogledu potrošnje;
  - na koje ukazuje poređenje potrošnje elektr. energije, koju vrši funkcija energetike po TS X/0,4 kV;
  - gde postoji sumnja u ispravno merenje ili neovlašćenu potrošnju, na šta ukazuje analiza koju vrši funkcija prodaje pri izradi računa;
  - koji su isključeni sa distributivne mreže.
- Kontrola po prijavi se vrši kada potrošač prijavi da se vrši neovlašćena potrošnja kod drugog potrošača.

Tabela 1 – Kontrola priključka i mernog mesta kod potrošača za 2009. godinu

		Kontrola priključka i mernog mesta							
		Redovna		Povremena		Po prijavi		Ukupno	
		kom	%	kom	%	kom	%	kom	%
Izvršene kontrole		17.082	-	1.700	-	507	-	19.289	-
Ispravno merenje		15.482	90,6	1.074	63,2	355	70,0	16.911	87,6
Neispravno merno mesto		1.600	9,4	626	36,8	152	30,0	2378	12,3
- Neispravni merni uređaj		638	3,7	199	11,7	58	11,4	895	4,6
- Pokidane plombe (F)		870	5,1	291	17,1	104	20,5	1.265	6,5
- Tehnička neispravnost		923	5,4	401	23,5	90	17,7	1.414	7,3
- Neovlašćeno korišćenje		194	1,1	260	15,3	74	14,6	528	2,7
Neovlašćeno korišćenje električne energije po vrsti	A	13	6,7	8	3,1	4	5,4	25	4,7
	B	29	14,9	17	6,5	20	27,0	66	12,5
	C	0	0	0	0	0	0	0	0
	D1	28	14,4	5	1,9	9	12,2	42	7,9
	D2	2	1,0	2	0,8	2	2,7	6	1,1
	D3	2	1,0	1	0,4	6	8,1	9	1,7
	D4	0	0	2	0,8	2	2,7	4	0,7
	E	46	23,7	18	6,9	7	9,4	71	13,4
F	74	38,1	207	79,6	24	32,4	305	57,7	

U tabeli 1 prikazan je sumarni izveštaj kontrole priključaka i mernog mesta za 2009. godinu (6). Uočava se da je ispravno 87,6%, a neispravnih 12,3% mernih mesta. Neispravna merna mesta su podeljena na četiri neispravnosti i njihov zbir je veći od ukupno neispravnih mernih mesta, jer jedno merno mesto često ima više neispravnosti:

- neispravni merni uređaji (4,6% mernih uređaja ne registruje potrošnju ili fizički oštećeno na način da je staklo razbijeno ili da je bušeno bušulicom). ED Sombor ima 114.000 mernih uređaja, što znači oko 5200 neispravnih.
- pokidane plombe ED Sombor na poklopcu brojila (6,5%). Kod njih pregledom nije uočena neovlašćena potrošnja i nije podneta krivična prijava. Ovi potrošači su imali mogućnost da je ostvare.

- tehnička neispravnost mernog mesta (7,3%) ne omogućuje neovlašćenu potrošnju.

- od otkrivenih neovlašćenih potrošnji električne energije 57,7% imaju pokidane plombe ED Sombor, a od ukupno kontrolisanih brojila 1,6%, odnosno 305 brojila. To znači da svi ti potrošači mogu neovlašćeno da koriste električnu energiju. U toku 2009. godine otkriveno je devet potrošača koja su neovlašćeno koristili električnu energiju pomoću magneta (D3) i četiri potrošača sa autotransformatorom (D4). Neovlašćenu potrošnju pomoću magneta i autotransformatora je teško otkriti jer se najčešće realizuju noću i otkrijemo ih samo onda kada zaborave da ujutru skinu. Postavljanjem magneta direktno na brojilo se oštećuje farba brojila i otkrivanjem oštećenja se takva merna mesta izmeštaju na javnu površinu.

U tabeli 2 prikazan je obračun neovlašćene potrošnje u dinarima i kWh, kao i naplaćenost po vrstama neovlašćene potrošnje. Naplaćenost se sastoji od uplata vansudskog poravnjanja i od uplata dobijenih putem sudskih postupaka koja čini 56% obračunate neovlašćene potrošnje. Najveći broj otkrivenih neovlašćenih potrošnji se izvrši po tipu B (Neovlašćeno priključenje na NN mrežu sa delimičnim merenjem) i tipu D1 (Promena šeme mernih namotaja brojila). Sigurno je da neovlašćenih potrošnji pomoću magneta (D3) i autotransformatora (D4) ima puno više jer ih je veoma teško otkriti (4).

procenjeno je da na gubitke direktno utiče 10,1% neispravnih mernih mesta. Ostala neispravna merna mesta (6,9%) ne utiču na gubitke jer su takvog karaktera (zamenio glavne osigurače itd). U tabeli 1 kod vrsta neovlašćene potrošnje % pokazuje odnos od ukupnog broja neovlašćenih potrošnji, a ne od ukupnog broja kontrolisanih potrošača.

Tabela 2 – Ekonomski efekti otkrivene neovlašćene potrošnje za 2009. godinu

		Obračunata neovlašćena potrošnja		Naplaćena
		RSD	kWh	RSD
Neovlašćeno korišćenje električne energije	A	247.967	37.264	41.048
	B	3.734.973	599.547	2.001.255
	C	-	-	-
	D1	3.713.795	598.017	2.273.865
	D2	853.309	139.981	598.334
	D3	1.473.157	223.178	1.197.688
	D4	1.783.130	262.991	516.845
	E	-	-	-
	F	10.988	1.307	-
	ukupno	11.817.319	1.864.938	6.629.035

U tabeli 3 su prikazani godišnji troškovi kontrole mernog mesta za ED Sombor. Za popunu tabele korišćen je zvanični cenovnik Elektrovojvodine. Ukupni troškovi kontrole mernog mesta radnika Elektrodistribucije iznosi 14.652.186 dinara u odnosu na vansudsko poravnjanje od 6.629.035 dinara.

Tabela 3 – Analiza godišnjih troškova kontrole mernog mesta radnika Elektrodistribucije

	Otkrivanje neovlašćene potrošćanje				Obrada predmeta		Ukupno
	monteri	prevoz		ukupno	Referent		
	sati	km	Moto sat	RSD	sati	RSD.	RSD
	1	2	3	4=1+2+3	5	6	7=4+6
Ed So	19.768	73.700	9.264	12.305.274	4.176	2.346.912	14.652.186
Elektrovojvodina	(ED So je 12,8% Elektrovojvodine) procenjeno						114.470.203

GLOBALNI PRAVNI I DRUGI ASPEKTI I NEOVLAŠĆENOG KORIŠĆENJA ELEKTRIČNE ENERGIJE

Na području konzuma ED Sombor od 2005 zaključno sa 2009 godine (tabela 4), nadležnim javnim tužilaštvima podneto je ukupno 1834 krivičnih prijava zbog osnovane sumnje da su prijavljeni počinili krivična dela neovlašćenog korišćenja električne energije iz člana 159. stav 1. i 2. Zakona o energetici, (1) odnosno krivično delo "povreda službenog pečata i znaka" iz člana 327. stav 1. Krivičnog zakonika (7).

Kao što se može videti iz Tabele 4, za poslednji 5 godina mali broj (82) krivičnih prijava je odbačen od strane Opštinskog Javnog Tužilištva. Ako se analiziraju odluke suda, može se zaključiti da najveći broj osuda su uslovne osude na kaznu zatvora, koja kazna se neće izvršiti ukoliko osuđeni u roku od najčešće, jedne godine ne učini novo krivično delo. Uslovne osude sud je izricao i u slučajevima kada se sudilo tzv. povratnicima. Kazne zatvora su izrečene u tri navrata i to onim počiniocima krivičnog dela koji su bili ranije kažnjeni uslovno za teža krivična dela, koja nisu imala veze sa neovlašćenim korišćenjem elektr. energije. Pored krivičnih prijava, treba ukazati i na činjenicu relativno visokog broja zahteva za pokretanje prekršajnih postupaka. Primera radi u toku 2009. godine ED Sombor je podnela ukupno 148 prekršajnih prijava, zbog onemogućavanja ovlašćenih lica da pristupe mernim uređajima, po pravilu u slučajevima preduzimanja mera privremene obustave isporuke električne energije. Isto tako se može ukazati na činjenicu da su Organi za prekršaje najčešće izricali najnižu novčanu kaznu propisanu u članu 162. Zakona o energetici (5.000 RSD).

Međutim, i pored relativno blage kaznene politike, pokretanje i vođenje ovih postupaka ima svoj puni smisao i opravdanje, budući da se, s jedne strane, počinioci ipak odvaraju od činjenja prekršaja, mada ima i pojava povratništva, a sa druge strane, postiže se i specifična svrha koja se sastoji u većoj preventivnoj zaštiti montera pri vršenju tih poslova.

Troškovi ovog postupka sastoje se u obradi prijava i pristupu montera prekršajnom sudu radi svedočenja, te materijalni troškovi odlaska i povratka i oni se ne iskazuju u radu.

Prilikom podnošenja krivičnih prijava uz prijavu je dostavljen i obračun neovlašćeno utrošene električne energije, dakle obračun štete pričinjene Elektrodistribuciji izvršenjem krivičnog dela. U krivičnom postupku postavljen je i imovinskopravni zahtev oštećene u visini iz obračuna. Po imovinskopravnom zahtevu, odlukom krivičnog suda oštećena Elektrodistribucija je upućena da pravo na naknadu štete ostvaruje u parničnom postupku. Važno je napomenuti da zakon o krivičnom postupku nalaže postupajućem krivičnom sudu da raspravi imovinskopravni zahtev koji je nastao usled izvršenja krivičnog dela, ako se time ne bi znatno odugovlačio postupak. U poslednjih pet godina nije zabeleženo da je krivični sud raspravio i meritorno odlučio o imovinskopravnom zahtevu.

U izvršnom postupku pokrenutom radi naknade štete pričinjene izvršenjem krivičnog dela, nije bilo prigovora na obračun štete izvršen u skladu sa članom 40-42 Uredbe o uslovima isporuke električne energije (2).

Tabela 4 – Efekti podnetih krivičnih prijava

Godina	Broj otkrivenih slučajeva neovlašćenog korišćenja	Broj podnetih krivičnih prijava po		Broj odbačenih krivičnih prijava	Broj postupaka u toku	Broj presuda		Kazna/mere upozorenja		
		Zakonu o energetici	Krivičnom zakoniku			Oslobađajuće	Osuđujuća	Zatvorska	Novčana	Uslovna osuda
		kom	kom			kom	kom	kom	kom	kom
2005	364	332	32	23	147	5	189	1	7	181
2006	376	358	18	28	190	8	150	1	7	142
2007	329	297	32	25	120	5	179	1	7	171
2008	227	201	26	0	184	0	17	0	4	13
2009	528	528	0	6	430	17	75	5	3	67
Uku.	1824	1716	108	82	1071	35	610	8	28	574

Opštepoznate činjenice

U periodu posmatranja od 2005. godine (Tabela 4) uočava se nedopustivo blaga kaznena politika koja ima za posledicu:

- ne ostvaruje se generalna ni specijalna prevencija, budući da se povećava broj krivičnih dela ove vrste;

- načini izvršenja krivičnog dela postaju sve perfidniji, pri čemu se koriste sve složenija tehnička pomagala, koja ostavljaju sve manje tragova izvršenja dela, što sve usložnjava i mogućnost otkrivanja dela i dokazivanja činjenica njegovog izvršenja (magneti, usporavanje ili potpuno zaustavljanje brojanika brojila i sl.);
- u laičkom delu javnosti stvoreno je ubeđenje da se ovde zapravo ne radi o nikakvoj krađi tuđe stvari, već da je u pitanju prosto „snalaženje“ i uzimanje stvari koja je u priteženju kupca električne energije.

Formalnost krivičnog postupka, mali broj zatvorskih i novčanih kazni, a velik broj uslovnih osuda ogleđa se u sledećem:

a) činjenice vidljive „na prvi pogled“:

- nadležno tužilaštvo i sud procesuiraju počinioca, pri čemu je broj predmeta u kojima tužilaštvo odustaje od gonjenja zanemarljiv,
- postupak se (formalno) završava uglavnom osuđujućom sudskom presudom, što daje prividan utisak da je sve u redu.
- može se osnovano zaključiti i da se postupci, po pravilu, pravosnažno okončavaju u relativno prihvatljivim rokovima, pri čemu je ažurnost pojedinih sudova različita.

b) bitne činjenice vidljive „na drugi pogled“:

- zakonom zaprećena kazna (kazna zatvora), ukazuje na činjenicu da je zakonodavac stao na stanovište da je takva kazna odgovarajuća mera društvenoj opasnosti izvršenja dela te vrste.
- sudska praksa je u potpunosti devalvirala stav zakonodavca, izričući bez izuzetka uslovne osude na kaznu zatvora, koja se neće izvršiti u određenom roku, pod uslovom da osuđeni u istom ponovno ne učini novo krivično delo.
- sudska praksa nepobitno ukazuje da i u slučaju kada osuđeni ponovo počini ne samo novo već i isto krivično delo, sud ne izriče bezuslovnu kaznu zatvora, uz opozivanje ranije izrečene uslovne osude. Počiniocu izriče ponovo uslovnu osudu, pri čemu rok proveravanja utvrđuje u nekom dužem trajanju.
- bezuslovnu osudu na kaznu zatvora, sud izriče isključivo u slučajevima kada počinioc delo ima iza sebe „bogatu“ kriminalnu prošlost (koja nije u vezi sa izvršenjem krivičnih dela iz člana 159. Zakona o energetici).

c) suštinske, „skrивene činjenice“:

To su činjenice koje nepobitno dokazuju tvrdnju da krivični postupak u sudskoj praksi (sadržinski) predstavlja samo puku, bezličnu formu koja ga, u datim uslovima, čini potpuno izlišnim. Te činjenice su :

- izrečena krivična presuda suštinski predstavlja kaznu podnosiocu krične prijave, tj. oštećenoj Elektrodistribuciji! Naime, nedopustivo blage kazne izrečene počiniocima, upravo stimulišu na vršenje tih kričnih dela, a treća lica ne odvrćaju od vršenja istih (generalna i specijalna prevencija). S druge strane, Elektroprivreda uporno otkriva počinioc, pri čemu tužilaštvu i sudu pruža validne i relevantne dokaze za vrlo lako procesuiranje i kažnjavanje počinioca. Pri tome treba naročito istaći da se pružaju i relevantni dokazi u pogledu nastanka štete i njene visine (obračunate u svemu prema odredbama člana 41. i člana 42. Uredbe o uslovima isporuke električne energije).
- iz prednjeg proizilazi da presuđenje imovinskopravnog zahteva, ne predstavlja nikakvo odugovlačenje krivičnog postupka, te je upitno zbog čega sud u krivičnom postupku ne odluči o tom zahtevu. Iz sudskih presuda nepobitno proizilazi činjenica da u vrlo viskom procentu predmeta, okrivljeni ne spori činjenicu da je neovlašćeno prisvojio električnu energiju, niti spori osnov, ni visinu obračuna. Međutim sud i kod postojanja tih nespornih činjenica, godinama, bez izuzetka, sem u jednom slučaju upućuje oštećenu Elektrodistribuciju sa imovinskopravnim zahtevom na parnicu! Dakle, oštećena se upućuje na novo, bespotrebno angažovanje suda, koji postupak naravno podrazumeva i nove (nepotrebne) troškove (sudske takse, te eventualne troškove zastupanja, pristupa montera u svojstvu svedoka i dr).

Afirmativnost i štetnost pokretanja i vođenja krivičnog postupka

Sudska presuda je afirmativna za sve učesnike u krivičnom postupku, osim za oštećenu Elektrodistribuciju:

- Po pravilu, na presudu ne ulažu žalbu ni javni tužilac ni osuđeni (bez obzira na činjenicu što je oglašen krivim i što mu je izrečena nekakva „kazna“), iz čega proizilazi da je osuda blaga i za osuđenog.
- Što se pak tiče krivičnog suda i postupajućeg sudije, jedan krivični postupak je pravosnažno „uspešno“ okončan, pri čemu se mora imati u vidu da se uspešnost kako suda (sudija), tako i javnog tužilaštva, pred višim instancama meri upravo brojem pravosnažno okončanih predmeta.

- Pri tome su interesi države i interesi poreskih obveznika, u sasvim nekom drugom planu, a interesi oštećene Elektrodistribucije su drastično zanemareni.
- Takva presuda „odgovara“ i zastupniku oštećene i svedocima (kontrolorima), jer se na sudu „provede“ deo radnog vremena.

Napred izložene činjenice nepobitno dokazuju da je iniciranje krivičnog postupka (podnošenja krivičnih prijava), za Elektrodistribuciju isključivo ekonomski štetno. Elektrodistribucija mora da angažuje sve veći broj izvršilaca (kontrolora mernih mesta), što inače samo po sebi predpostavlja veće, inače opravdane troškove. Međutim, pokretanjem krivičnog postupka, zbog uloge svedoka u tom postupku, radno mesto tih izvršilaca sve više postaje sud, što ima za posledicu da isti sve manje mogu obavljati poslove kontrolora.

Troškovi nastali kao posledica podnošenja krivičnih prijava

Pregled troškova nastalih kao posledica podnošenja krivičnih prijava i zastupanja pred sudom dat je u tabeli 4.

Tabela 5 – Analiza godišnjih troškova zastupanja pred sudom

	Sudski troškovi							Ukupno
	Prevoz			pravnici		kontrolori		
	km	Moto sat	RSD	sati	RSD	sati	RSD	RSD
	1	2	3=1+2	4	5	6	7	8=3+5+7
Ed So	9.000	2.400	258.588	2.400	2.054.000	3.200	1.664.000	3.976.588
Elektrovojvodina	(ED So je 12,8% Elektrovojvodine) procenjeno							31.067.093

Zbog nove organizacije sudova od 2010. godine, krivični postupci vode samo na nivou Osnovnog suda, a ne i na nivou sudskih jedinica (ukinuti opštinski sudovi), što će s jedne strane: bitno umanjiti ukupne materijalne troškove potrebne za zastupanje, kao i vreme potrebno za odlazak na sud i povratak, a s druge strane, bitno uvećati materijalne troškove i vreme potrebno za odlazak na sud i povratak Službe kontrole (dolazak iz dislociranih Poslovnica i Pogona). Vođenje krivičnog postupka, podrazumeva i određene troškove tužilaštva i suda, čija sadržina i visina nisu predmet ovog rada.

Svi ovi učinjeni troškovi u vezi sa podnošenjem prijava i učešćem u krivičnom postupku su nepovratno utrošeni, iz prostog razloga što sud ne presuđuje imovinskopravni zahtev, što je inače prvenstven interes Elektrodistribucije, a obzirom na tu činjenicu Elektrodistribucija (u cilju naplate) mora pokretati i voditi poseban parnični postupak! Pri tome, nije ostvarena ni svrha generalne, a ni specijalne prevencije.

Neumoljivost činjenica

Ako se uzme u obzir činjenica da je vođenje ovakvog krivičnog postupka samo sebi svrha, bez sadržine (ne ostvaruju se generalna ni specijalna prevencija, niti se rešava imovinskopravni zahtev oštećene Elektrodistribucije), utrošeno vreme (svih učesnika i organa u krivičnom postupku), je rezultiralo samo i troškovima na račun prihoda Elektrodistribucije. Ako se isti posmatraju kroz „ogroman“ broj procesuiranih počinitelja, globalna analiza visine istih deluje obeshrabrujuće (Tabela 6).

Tabela 6 – Analiza dobiti za 2009. godinu

	Troškovi			Naplaćeno	Prihod
	Kontr. mernih mesta	Sudski troškovi	Ukupno		
	RSD	RSD	RSD	RSD	RSD
	1	2	3=1+2	4	5=4-3
Ed So	14.652.186	3.976.588	18.628.774	6.629.035	- 11.999.739
Elektrovojvodina	(ED So je 12,8% Elektrovojvodine) procenjeno				- 93.747.960

Iznete činjenice neumoljivo dokazuju da zapravo postoji privid da su svi učesnici u krivičnom postupku savesno obavili svoj deo posla, a okončanjem istog nije ostvaren ni minimum interesa Elektrodistribucije, što nesumnjivo ukazuje na činjenicu da je upitno dalje podnošenje krivičnih prijava u datim okolnostima.

Nedorečenost zakonskih odredbi

U zakonu o energetici (1) zaprečena je kazna za krivična dela iz člana 159. Definisanje krivičnog dela iz člana 159. stav 2. Zakona o energetici u delu odredbe "ili suprotno uslovima utvrđenim ugovorom u pogledu pouzdanog i tačnog merenja", s jedne strane je blanketna norma, a s druge strane je vrlo upitno da li isto treba (u citiranom delu) i da predstavlja krivično delo. Ovo sa razloga što pouzdano i tačno merenje obezbeđuju uređaj isporučioaca i plombe („državne“ i „distributivne“), čija povreda i oštećenje su inače sankcionisani kao posebno krivično delo u Krivičnom Zakoniku. Ovo krivično delo je blanketno definisano, što je u pravnoj teoriji izuzetak i to samo kod onih krivičnih dela kod kojih nije moguće precizno definisati radnju izvršenja krivičnog dela.

Brisanje krivičnog dela iz Zakona o energetici i njegovo inkrimisanje u Krivičnom Zakoniku, samo po sebi bi imalo afirmativne posledice, time što bi, s jedne strane, odvrćalo potencijalne počiniocce dela, a s druge strane bi se odnos tužilaštva i suda bitno promenio.

ZAKLJUČAK

Da bi se sprečila sve učestalija neovlašćena potrošnja električne energije, prvo bi trebalo menjati određena zakonska rešenja. Neophodno je pooštavanje kaznene politike u cilju odvrćanja od vršenja krivičnih dela, uz obavezu presuđenja imovinskog pravnog zahteva oštećene u krivičnom postupku, u slučajevima kada se za presuđenje istog steknu propisani uslovi. U cilju stvaranja optimalnijih uslova, koji bi pokretanje i vođenje krivičnih postupaka učinili svrsishodnim, potrebno je putem resornog Ministarstva zatražiti od Vlade da se iz Zakona o energetici briše član 159., a to krivično delo posebno inkriminiše u Krivičnom Zakoniku, ili da se njegovim brisanjem iz Zakona o energetici u sudskoj praksi goni kao krivično delo krađe, iz člana 203. Krivičnog Zakonika.

Do stvaranja napred pomenutih uslova, ključne aktivnosti Elektrodistribucije u sferi neovlašćenog korišćenja električne energije treba usmeriti isključivo na naplatu nastale štete u parničnom postupku i preduzimanju mogućih tehničkih mera koje bi onemogućavale vršenje krivičnih dela.

Sumirajući razne "sophisticirane" metode u praksi i broj takvih otkrivenih neovlašćenih korišćenja električne energije, najvažnija tehnička mera je izmeštanje mernih mesta iz objekta kupca na regulacionu liniju. Porast gubitak ili kontinualno visok nivo u pojedinim oblastima, nameću odmah značajniju upotrebu tih radikalnih mera iako je ono najskuplje rešenje. To se opravdava izuzetno visokim ukupnim troškovima Elektrodistribucije na preduzetim kontrolama i sudskim merama, a ne velikim efektima. Elektrodistribucije nemaju sredstva da izmeštanje svih mernih mesta i zbog toga je potrebno napraviti posebne projekte kroz koje bi se definisali novi postupci i alati za otkrivanje i sprečavanje neovlašćene potrošnje. Otuđenih 6 % od proizvedene električne energije u Republici Srbiji, odnosno šteta u visini od 61.000.000 €, na godišnjem nivou, to naprosto zahtevaju (8). Investicije u tom pravcu imaju za dobru stranu veliko angažovanje domaćih proizvođača elektroenergetske i druge opreme.

Predložene pravne i tehničke mere zajedno jedino mogu dovesti do smanjenja neovlašćenje potrošnje električne energije.

LITERATURA

1. Zakon o energetici, 2004, "Službeni glasnik RS", "84", strana 70-86,
2. Uredba o uslovima isporuke električne energije, 2005, "Službeni glasnik RS", "107", strana 161-171,
3. Perić D, 2008, "Tehnički aspekti neovlašćenog korišćenja električne energije", "Elektroprivreda", "1", 74
4. Ristović M, 21.9.2009, "Legalno prodavali i alate za krađu", "Večernje Novosti",
5. Elektrovojvodina, 2007, "Kontrola mernja električne energije kod kupaca na 0,4-35 kV", "Upustvo UP-TPP-01",
6. ED Sombor, 2009, "Izveštaj o kontroli mernog mesta u ED Sombor",
7. Krivični zakonik, 2005, "Službeni glasnik RS", "85", strana 30-99,
8. FoNet, 18.03.2010., "EPS: U 2009. ukradeno struje za 61 milion eura", "Press.